

Hladký, Josef

Význam slov v češtině a v angličtině

In: Hladký, Josef. *Nebojme se angličtiny*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1991, pp. 19-25

ISBN 802100360X

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/132036>

Access Date: 11. 12. 2024

Version: 20220831

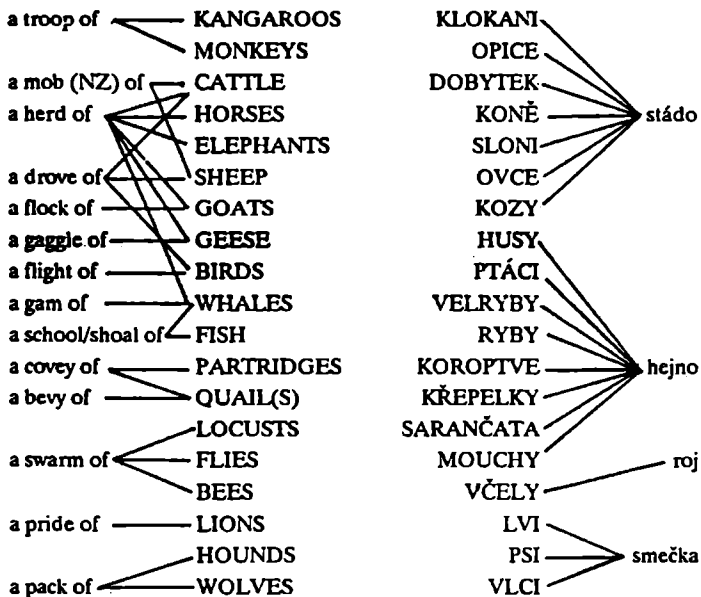
Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Význam slov v češtině a v angličtině

Slovy označujeme části konkrétního okolního světa, např. věci, děje, vlastnosti, dále abstraktní jevy a vztahy mezi věcmi, jevy atd. Konkrétní svět přitom není všude stejný. Zůstaneme-li u češtiny a angličtiny, najdeme četné rozdíly, které nejsou vyjádřeny jazykovými prostředky. Myslíme-li na dopravu u nás a na britských ostrovech, je rozdíl v tom, že u nás jezdíme vpravo a Britové vlevo. 'Odbočení vpravo' přeložíme *right-hand-turn*, ovšem jde o podstatně odlišnou operaci. V anglickém řeznictví (*butcher's*) nevisí salámy, anglický čaj (*tea*) se liší od čaje vařeného u nás, *celer* v češtině znamená především podzemní část celeru bulvového a *celery* v angličtině nadzemní část celeru řapíkatého, potraviny jsou jinak baleňy (mléko - *milk*, vajíčka - *eggs*), anglický chléb (*bread*) je bílý, pšeničný, pečený v hranatých formách. Krajíček chleba (*a slice of bread*) má tvar čtverce, půlí se diagonálně a tak vzniká sendvičový chlebiček ve tvaru trojúhelníku. Anglická hořčice (*mustard*) chutná jinak než běžná česká hořčice, stejně tak anglické pivo (*beer*) či káva (*coffee*). Anglická snídaně (*breakfast*) je vydatná, oběd (*lunch*) obvykle lehčí. Rozdílnou skutečnost vyjadřují i výrazy z oblasti státního zřízení a národního hospodářství,

např. anglickému *minister* odpovídá u nás i náměstek ministra nebo vedoucí odboru. Jindy je rozdílná skutečnost vyjádřena jazykově: každý jazyk má jiné pojmenování pro správní jednotky (*okres - hrabství*), z každodenního života můžeme uvést naše kliky u dveří (*handles*) a anglické knoflíky (*knobs*). Tyto rozdíly již nepatří mezi jevy jazykové, ale mezi realie. Nicméně působí jazykové problémy při překládání.

Další typ významových odlišností představují česká a anglická slova, jejichž význam se kryje jen částečně. Někdy můžeme mluvit o rozdílném stupni abstrakce: jeden jazyk má výraz obecnější, jemuž v druhém jazyku odpovídají výrazy dva, např. anglické *door* proti českému *dveře, vrata*, příp. i *vzduchová clona*, nebo *brush* proti *kartáč, kartáček, štětec*. Podobně anglické *morning* znamená *ráno* i *dopoledne*, *night* znamená *večer* i *noc (last night 'včera večer')*. Jindy můžeme říci, že každý jazyk dělí mimojazykovou skutečnost jinak, např. hranice mezi *pencil* a *pen* je jiná než hranice mezi *tužkou* a *perem*: různé typy tzv. propisek patří v angličtině mezi *pens*, v hovorové češtině mezi *tužky* (úředně někdy *kuličková pera*). Příklady ukazují, že se s těmito významovými rozdíly setkáváme u běžné slovní zásoby, tedy u slov, kterým se učíme hned v prvních lekcích učebnic. Uvedme ještě několik dalších ilustrací: *dát* překládáme *give*, pokud někomu něco dáváme, ale *put*, pokud něco někam klademe, a anglické *chair* překládáme jako *židle* nebo jako *křeslo*, *eat* znamená *jíst* i *žrát*, *ticket* znamená *jízdenku, vstupenku* i *letenku*. Jako ukázkou složitějšího vztahu mezi významovými rozsahy českých a anglických slov uvádíme označení pro skupiny zvířat. Schéma není úplné, protože by se stalo nepřehledným (chybí *tlupa spárkaté zvěře, a bevy of roedeer, a pack of grouse, a nye/nide/eye of pheasants, a pod of seals/whales/birds* a některé další, méně frekventované výrazy).

Velký podíl na významových rozdílech mezi češtinou a angličtinou mají nejběžnější anglická slovesa. *Go* znamená *jít* a také *jet* a pak má ještě řadu dalších významů: *It's going* řekl jeden z anglických námořníků 6. března 1987 na trajektu *The Herald of Free Enterprise*, když se loď začala nedaleko belgického pobřeží potápět; *My back went when I lifted a toothbrush to my teeth* (v hovorové češtině bychom mohli snad říci *odešla mi záda*). Podle dvou slovníků (*Longman dictionary of contemporary English*, 1987, a *Webster's new world dictionary of the American language*, Second college edition, 1978) má nejvyšší počet významů *take*, dále *go*, *turn*, *run*, *set*, *stand*, *get*,

give, do (bez funkcí pomocného slovesa), *fall*. K této významové šíři uvedených sloves musíme připojit další významy, které tato slovesa vyjadřují ve spojení s *on, up, over, for* atd. Hovoříme pak o víceslovných slovesech, tj. o ustálených spojeních slovesa s předložkou nebo příslovcem, k nimž patří především frázová slovesa (významově a částečně i tvarově nedělitelný celek, např. *fall out* 'pohádat se', doslova ovšem 'padnout ven', a *turn sb. down* 'odmítnout někoho', doslova 'obrátit někoho dolů') a předložková slovesa (význam je odvoditelný z významu složek, mají předmět, např. *go into sth.* 'vyšetřovat'). Podle *Oxford dictionary of current idiomatic English I, 1975*, mají nejvíce kombinací slovesa *go, get, put, take*. Sloveso *go*, od *go about, go above* až po *go with, go without*, má v tomto slovníku zachyceno přes 250 významů. Toto číslo nás nemusí strašit, jako cizinci učíci se anglicky nikdy nebudeme muset dosáhnout tak rozsáhlých znalostí. (Konečně ani velká část rodilých anglických mluvčích nebude všechny významy ovládat.) Nicméně působí uvedená slovesa *take, go, turn* atd., ať sama o sobě nebo jako součást víceslovných sloves, potíže při učení. Pokud máme před sebou anglický text, můžeme si někdy význam domyslet (jenom někdy). Obtížnější je užívání těchto sloves v našem vlastním anglickém projevu. U víceslovných sloves je asi jedním z důvodů to, že se obvykle učíme významu základního slovesa a významu frázového slovesa, neučíme se však významu druhé složky, např. *up, on*. Dalším důvodem je to, že v češtině jsme zvyklí na změny významu sloves pomocí předpon (*dokončit, ukončit, zakončit*).

Rozdíly ve významovém rozsahu slov se výrazně projevují, jakmile jednotlivá slova spojujeme do víceslovných skupin (kolokací) nebo do odborných termínů. Někdy takové spojení vytvoříme tím, že vezmeme naučené ekvivalenty jednotlivých

slov: 'nejdelší den' - *the longest day*, 'dobrá studentka' - *a good student*. Jindy ovšem se každý jazyk dívá na určitou vlastnost z jiného úhlu: 'bílé hrozny' - *green grapes*; 'modré hrozny' - *black grapes*; 'tmavý chléb' - *brown bread*; 'lékařský teploměr' - *clinical thermometer*; 'skrytá kamera' - *candid camera*; 'hluché místo' - *blind spot*; 'fyzická osoba' - *natural person*; 'tenké a tlusté střevo' - *small and large intestine*; 'půlroční dítě' - *six-month-old baby*; 'hustý déšť' - *heavy rain*; 'vysoká pokuta' - *heavy fine*. Podobná překvapení nacházíme i v jiných kombinacích slovních druhů: 'lovci lebek' - *head hunters*, 'papírové vlašťovky' - *paper airplanes*, 'ucho jehly' - *the eye of a needle*, 'osoba stejného pohlaví' - *member of the same sex*, 'pocházet z dobré rodiny' - *come from a good home*, 'čistit si zuby' - *brush* nebo *do one's teeth*, 'držitel/nositel Nobelovy ceny' - *Nobel prize winner*. Na svou znalost jednotlivých slov můžeme ještě méně spoléhat, pokud máme tato slova užít v přeneseném významu: 'úskalí' - *pitfall* (tj. 'pád' *fall* do 'jámy' *pit*), 'vrhat nové světlo' - *throw fresh light on sth.*, 'vyčytávat mouchy' - *remove the hidden bugs*; jestliže Angličan řekne ženě *to go back to her needle and thread*, Čech ji asi pošle zpět *k vařečce* nebo *k plotně*; zatímco Čech řekne, že je to *jedna jedna* podle 1:1 v kopané, pro Australana je to *15 all* podle tenisu; našemu *jste na tahu* nejlépe odpovídá *the ball is in your court*; zatímco my za sebou *pálíme mosty*, Angličané obvykle *burn their boats*. Podobné rozdíly najdeme v ustálených rčeních: 'v hodině dvanácté' - *at the eleventh hour*, 'v sedmém nebi' - *on cloud nine*, 'zákon schválnosti' - *Murphy's/Sod's law*, 'Jedna vlašťovka jaro nedělá' - *One swallow does not make a summer* apod. V některých ustálených rčeních mají sice oba jazyky významově odpovídající slova, ale v obráceném sledu: 'srp a kladivo' - *hammer and sickle*, 'kost a kůže' - *skin and bones*. Některá ustálená rčení na první pohled jako rčení nevypadají a pokud jejich význam jen hádáme,

zvláště z psaného textu, velmi se spleteme: *I like that!* vyjadřuje negativní postoj 'To se mi nelíbí', *Search me* znamená 'Nevím', *I'll buy it!* 'Dám se poddat', *Tell me another!* 'Nevěřim ti', *You're telling me!* 'Naprosto s tebou souhlasím'. Významy slov nemůžeme brát doslova ještě ve dvou oblastech: u eufemismů a u anglického rezervovaného vyjadřování. Eufemismy najdeme ve všech jazycích, především jako náhradu za slova nepříjemná či tabuizovaná, např. *odešel* místo *zemřel*. V češtině i v angličtině se užívá mnoho náhradních výrazů pro to, co zvláště v psaném textu, jako je tato příručka, ani přímo nenazveme: *veřejné záchodky* (zdrobnělina, kterou angličtina nemůže vytvořit), *toalety, muži, ženy - public conveniences(s)* v britské angličtině, *comfort room/station* v americké angličtině, *gents/men, ladies*. Často se nahrazují tabuizované výrazy spojené s náboženskou vírou: *zatrápený* místo *ztracený*, *Good gracious* místo *God...* Eufemismy jsou zneužívány v reklamách a v obchodě, např. *sales representative* místo *commercial traveller* 'obchodní cestující?', *purchase consultant* místo *shop assistant* 'prodavač, -ka'. Jestliže pro české mluvčí *úprava cen* znamená krycí název pro zdražování, není jejich zkušenost ve světě ojedinělá, protože i v angličtině se zde užívá výrazu *adjustment*. S eufemismy se setkáváme rovněž při pojmenování některých povolání, jejichž vykonavatelé nejsou s původním označením spokojeni: *správce domu/školy* místo *domovník/školník*, *sanitation man* místo *garbageman*. Nová označení nemusí být vždy šťastná, např. *počišťovači ulic* nebo *Svaz zaměstnanců v domech*, který kdysi nahradil *Svaz domovníků*.

Rezervované vyjadřování (*understatement*) se často užívá jako prostředek ironie v diskusích, setkáváme se s ním však dosti často při hodnocení kvality nebo při vyjadřování nutnosti, když zvláště britští mluvčí tlumí vyjadřování svých pocitů. Při

hodnocení jazykových znalostí, hodnoty knihy nebo filmu či ženské krásy platí v angličtině tato stupnice: *fairly good/nice* atd - *quite good...* - *rather/pretty good* - *very good*, přičemž *fairly* nevyjadřuje žádnou pochvalu. Použije-li ovšem Angličan *understatement*, označí krasavici svého srdce za *quite nice*.

